

dr hab. Michał Garcarz, prof. UW.
Instytut Filologii Angielskiej
Uniwersytetu Wrocławskiego

Wrocław, 31 VIII 2023 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej pt.: „Speech discontinuity in Polish-English and English-Polish simultaneous interpreting. A corpus based analysis of pause patterns” [pol. Nieciągłość wypowiedzi w tłumaczeniu symultanicznym z języka polskiego na język angielski i z języka angielskiego na język polski. Analiza korpusowa pauz], autorstwa mgr Sylwii Gierszal

0.0. PODSTAWA OPRACOWANIA

Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595, z późn. zm.), zwana dalej „ustawą” w brzmieniu Ustawy z dnia 27 września 2017 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2017 r. poz. 1789) i w zgodzie z Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodach doktorskich, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. 2018, poz. 261), zwane dalej „rozporządzeniem”.

1.0. WSTĘP

Rozprawa doktorska mgr Sylwii Gierszal to ze wszech miar interdyscyplinarne studium nad zagadnieniami przekładu specjalistycznego-ustnego (symultanicznego) z solidnym wkładem korpusowym, a także operujące w przestrzeni formułowania implikacji praktycznych możliwych do wykorzystania w dydaktyce przekładów specjalistycznych-ustnych (symultanicznych). Praca liczy 348 stron i jest zasadniczo podzielona na 2 główne części: teoretyczną-opisową (składającą się z 5 rozdziałów: I-IV oraz graniczny/współdzielony z częścią praktyczną rozdział V) i materiałową (składającą się z 1 rozdziału, nr VI oraz granicznego/współdzielonego z częścią

teoretyczną rozdziału V), a całość opatrzona jest Słowem wprowadzającym, Wstępem, sekcją podsumowującą Pracę konkluzjami Autorki (rozdział Zakończenie), Streszczeniem Pracy w języku polskim, bogatą i dobrze dobraną Bibliografią oraz serią dokumentów w sekcji Załączniki.

2.0. OCENA WARTOŚCI TREŚCIOWEJ I TEKSTOWEJ PRACY

Założenia leżące u podstaw napisania recenzowanej Pracy oraz cele (choć w sposób ogólnikowy), które Autorka postawiła sobie do realizacji na jej kartach w sposób syntetyczny omawia część Wstęp dysertacji (który ma charakter dość sztamowy), ale nie tylko. W następujących rozdziałach Autorka dopowiada, czy uszczegóławia, jak czytać Jej intencje leżące u podstaw przygotowania tej Pracy oraz jaką przyjęła metodologię analizy materiału w dochodzeniu do osiągnięcia założonych wniosków. W tym miejscu należy zwrócić uwagę na fakt opracowania modelu raportowania uzyskanych wyników badania, a wcześniej przygotowania zaplecza teoretycznego do tej analizy w sposób zorganizowany i jednorodny. W czasie lektury Pracy można dojść do wniosku, iż ma ona hybrydową strukturę wewnętrzną w sposobie argumentowania opisywanych zjawisk wiązanych z przekładem specjalistycznym-ustnym i interdyscyplinarny charakter egzemplifikowania dowodów popierających, czy raczej potwierdzających obserwacje Autorki.

Wspomniana hybrydowość ujawnia się szczególnie już przy lekturze Rozdziałów I oraz III. Choć, jak napisałem w sekcji 1.0 niniejszej recenzji, oceniana Praca nie spina klasycznego podziału na blok rozdziałów teoretycznych – wprowadzająco-objaśniających teoretyczne didaskalia przekładu specjalistycznego-ustnego (symultanicznego) oraz na część klasyczną – argumentacyjno-opisową, to Czytelnik znajdzie tu wiwisekcję zebranego do próbkowania materiału zaświadczonego o zagłębieniu przez Autorkę Pracy kompozycyjnych w nurcie studiów empirycznych treści z omawianego przez Nią zakresu (myślę tu o rozdziale V). Nie jest to zarzut wysuwany przeze mnie pod adresem Autorki, a jedynie słowo komentarza w przedmiocie charakteru organizacyjnego sporządzonej przez Nią pracy. Samo jestestwo interdyscyplinarności Pracy, natomiast, zalewa bezkres jej wielosektorowych odniesień od znacznika dyskursowości tekstów specjalistycznych

(co Czytelnik odnajdzie w rozdziale I), poprzez wyszczególnienie i porównanie modeli komunikacji ustnej niezrelatywizowanych względem szerokiego zaplecza kognitywno-biologicznej formuły, a może nawet bardziej sztuki, czyli przekładu specjalistycznego-ustnego (symultanicznego) (rozdziały II-IV). I to jest zdecydowanie wartość naddana Pracy.

Układ blokowy Dysertacji jest, w moim odczuciu, dobrze przygotowany (z jedną wątpliwością, którą omawiam w dalszej części recenzji), z proporcjonalnie ujętymi sekcjami tematycznymi i celnymi śródtekstowymi sekcjami wprowadzenia oraz konkluzji dla poszczególnych rozdziałów. Konwencja pisarska Autorki jest spójna: wychodzi Ona od prezentacji zagadnień zasadniczych, aby z czasem przechodzić do omówienia problemów bardziej szczegółowych, po badania opatrzone swoim komentarzem w rozdziałach V i szczególnie VI.

Rozdział I Pracy to silnie interdyscyplinarna wykładnia opisu natury zjawiska, jakim jest metatekstowe badanie warunkujących je wyznaczników „dziejących się” w wypowiedzi ustnej. Te wyznaczniki metatekstowe stanowią podstawę sprawczości komunikacyjnej przekładu specjalistycznego-ustnego (symultanicznego) – co Autorka rozwija w rozdziałach II oraz III – a których nośnik sprawczości komunikacyjnej zależy silnie także od kontekstu, w którym występuje. Szczegółowe nakreślenie charakteru, czy bardziej natury dyskursu jako płaszczyzny formułowania tekstu uważam za konieczne i zostało poprawnie przygotowane przez Doktorantkę.

Rozdziały II i III Pracy są w moim rozumieniu dwufazowe w swojej charakterystyce ponieważ oba stanowią wykładnię dla sprawczości przekładu specjalistycznego-ustnego (symultanicznego). W sposób oczywisty, ujęte w tryb modelowy omówienie tworzenia mowy w sensie motorycznym pozwoliło Autorce przejść do egzemplifikacji skuteczności teoretycznej modelu przekładu specjalistycznego-ustnego (symultanicznego). Mnie miło zaskoczyło omówienie modelu błędnego lub niesystemowego generowania mowy, autorstwa Bock & Levelta (sekcja 2.4.), która jest jednoznacznie związana z teorią kodowania gramatycznego tych samych autorów, i która może być śmiało suplementowana w studiach nad skutecznością

realizowania właśnie przekładu specjalistycznego-ustnego (symultanicznego). Z dużym zainteresowaniem oddałem się lekturze sekcjom 3.7.1.-3.7.5. poświęconym teoretycznemu formatowaniu znaczenia tłumaczonego komunikatu tekstowego przez pauzę w ciągu artykulacyjnym całej wypowiedzi. W sposób naturalny zagadnienie pauzy nie może być objęte jedynie studium językoznawczym; molekularna wiwisekcja pauzy *per se* jest w całym rozdziale III naświetlona z niehomogenicznego punktu widzenia, czy raczej nie z homogenicznej analizy wielu obszarów stycznych leżących w polu zainteresowania badaczy psychologii czy teorii komunikowania się. Przyjęcie takiego podejścia do badania relacji zaistnienia pauz z efektywnością przekładu specjalistycznego-ustnego (symultanicznego) opłaciło się Autorce, co dostrzegam po lekturze rozdziałów V oraz VI, które w tym konkretnym przypadku traktuję jako argumentacyjnie nierozzerwalne.

Rozdział IV jest w całości poświęcony relacjom jakości wykonywania przekładu specjalistycznego-ustnego (symultanicznego) względem płci tłumacza oraz względem kierunku prowadzenia aktu przekładu (czy jest to kierunek tłumaczenia: z języka swojego na obcy, czy odwrotnie) na podstawie możliwych czynników niepełności – tej niepozornej – w przekładzie specjalistycznym-ustnym (symultanicznym). Szczególnie sekcje 4.2.2. oraz 4.2.3. wzbudziły moją poznawczą ciekawość w odniesieniu do omawianych wyników przeprowadzonego przez mgr Gierszal badania w rozdziale VI. To próba ustalenia zależności między eksplikacją ładunku semantycznego w nośniku jakim jest komunikat tekstowy a kierunkiem prowadzenia aktu przekładu stanowi, w moim rozumieniu, podstawę próby skalarnego przeanalizowania obu powyższych kategorii, którą mgr Gierszal wykonała w rozdziale VI. W sposób oczywisty stworzenie wykładni teoretycznej i pojęciowej dla takiego badania nie mogłoby się dokonać bez nałożenia przez Autorkę Pracy precyzyjnego wskazania/ograniczenia przedmiotu całości prowadzonego studium, a jest nim relacja: płeć tłumacza, a jego efektywność w czasie wykonywania specjalistycznego zlecenia. Ten punkt, moim zdaniem, Autorka osiągnęła, podobnie, jak ma to miejsce w rozdziale V, którego esencja argumentacyjna jest powiązana treściowo z poprzednim rozdziałem, tj. z rozdziałem IV, w pełni, co stanowi serce – „jednostkę centralną” całego recenzowanego Tekstu. Czytelnik pozna tu wszystkie

konieczne dane na temat przeprowadzonego badania, zatem o liczbie uczestników badania (12), o liczbie pojedynczych podjętych próbach przekładu (48 dwukierunkowych przekładów specjalistycznych-ustnych (symultanicznych)), czy o łącznym czasie jego trwania (13 godzin). Oczywiście dane uzyskane przez Doktorantkę, a następnie szczegółowo i precyzyjnie opisane w tej części Dysertacji ujawniają obraz skuteczności osiągnięcia wyniku końcowego, zarówno w stopniu analizy ilościowej, jak i jakościowej, natomiast nie na tej – łatwej do recepcji w czasie lektury Pracy – kwestii chcę się skupić na tym etapie recenzowania Rozprawy; w sekcji 5.5. (na str. 149) Pracy znajduję wykaz ośmiu Johnsonowych kategorii niepełności konwersacyjnych stanowiącej, jak sądzę, wzornik i punkt wyjściowy do przeprowadzenia analizy ilościowo-jakościowej wszystkich 48 prób dwukierunkowych przekładów specjalistycznych-ustnych (symultanicznych). Jest to poręczne i optymalne zestawienie wspólnomianownikowych kategorii w analizie przekładu symultanicznego-ustnego (symultanicznego), zwłaszcza mając w pamięci uszczegółowienie modelu metodologicznego dla zaplanowanego badania poczynione przez Doktorantkę w sekcji 5.3.3. (na str. 140) Pracy. Mam tu na myśli użycie silnika The Compleat Lexical Tutor stanowiącego jedno licznych dobrych narzędzi do prowadzenia badań stylometrycznych, co pozwoliło mgr Gierszał uzyskać przekonujące rezultaty z dokonanego badania, a wyróżnione w szczególności w rozdziale VI Dysertacji.

Ten właśnie rozdział Rozprawy, czyli VI, to moim zdaniem podsumowaniem (co rozwijam w kolejnej części mojej recenzji) całego, żmudnego procesu analizy pieczołowicie zebranego i opracowanego materiału badawczego. Z pełną szczerością chylę czoła za ortodoksyjne opracowanie metodologii zbierania i egzemplifikowania przebadanego materiału, a także ujęcia go w formułę załącznikową do niniejszej Dysertacji. Doktorantka wykazała się wręcz benedyktyńską zawziętością przy popelnianiu ww. kroków, pamiętając, jak zwodnicze są, a nie mogą być, narzędzie notacji mowy w tekst pisany. Czytelnik tej części Dysertacji dowie się także jak wygląda odpowiedź na hipotezy badawcze postawione przez Autorkę w sekcji 5.2. (na str. 138) Pracy; zatem w obliczu zebranych danych statystycznych brak jest podstaw do poparcia tezy, iż istnieją zauważalne różnice

między niepełnością wypowiedzi w dwukierunkowych przekładach specjalistycznych-ustnych (symultanicznych) a płcią, a także, iż dane nie wykazują różnic pomiędzy niepełnością wypowiedzi w przekładach specjalistycznych-ustnych (symultanicznych) a kierunkiem językowym badanego aktu przekładu, w ujęciu prymarnym, oczywiście, przy czym zauważalna niepełność dominuje w jednokierunkowym akcie przekładu z języka angielskiego na polski. To jest wartość dana, którą Autorka wyciągnęła z analizy zebranego materiału. Wnioskowa wartość naddana tego samego obszaru została zawarta w sekcji podsumowującej Pracę konkluzjami Autorki (rozdział Zakończenie).

3.0. OCENA ORGANIZACJI DYSERTACJI, REALIZACJI CELÓW PRACY I POSTAWIONEJ HIPOTEZY BADAWCZEJ

Recenzje doktorskie nierzadko pozbawione są uwag krytycznych. W tym miejscu chciałbym się podzielić z Doktorantką jednym, głównym komentarzem, gdyż ma to związek z ewentualnym ogłoszeniem drukiem recenzowanej Pracy w jakiejś przyszłości. Uważam, że należy przemodelować rozkład akcentów w całej Dysertacji, co można skutecznie osiągnąć niskim nakładem pracy i czasu. Praca, jeżeli przyjrzymy się jej ortodoksyjnemu modelowaniu egzemplifikowania wyników badań, w zasadzie nie posiada argumentacyjnego wstępu oraz zakończenia. Oczywiście obie takie części Pracy formalnie w niej występują, ale treściowo nimi nie są; Wstęp ma charakter sztamkowy, typowy dla prac dyplomowych licencjackich oraz magisterskich, za to treść, która powinna się w nim znaleźć po części wypełnia rozdział V (sekcja 5.2. – str. 138 – Pracy), a myślę tu o wykazaniu tez badawczych stawianych przed przystąpieniem do przeprowadzenia samego badania. Od tego, moim zdaniem, jest właśnie część Wstępu do Pracy doktorskiej, a już z całą pewnością do manuskryptu przyszłej monografii opartej o obronioną Pracę na stopień naukowy. W relacji do tej uwagi pozostaje propozycja przeorganizowania części argumentacyjnej-podsumowującej całość badania, a jednocześnie odpowiadającej (potwierdzającej lub obalającej) hipotezy badawcze stawiane we wstępie do Pracy. Moim zdaniem, rozdział VI Pracy wraz z sekcją ze str. 185-188 stanowią doskonałą podstawę do wypełnienia treścią części Pracy pt.: Wnioski, z czego obie jej podsekcje FINAL CONCLUSIONS (obecny rozdział VI) oraz

SUMMARY (obecna część pracy na str. 185-188) treściowo już w recenzowanej Pracy się znajdują. Uwaga ta ma także po części charakter marketingowy, aby zaoferowany wydawnictwu manuskrypt wydał się z miejsca bardziej atrakcyjny handlowo.

Przed ewentualną publikacją Pracy, do czego Doktorantkę gorąco zachęcam (dodatkowo mając na uwadze ważną konstatację Doktorantki ze str. 189-190 Pracy, że pozostały jeszcze elementy w badaniu przekładów specjalistycznych-ustnych (symultanicznych), których Dysertacja nie była zdolna objąć, ale które są warte szczegółowego potraktowania w przyszłości), warto zastanowić się nad wprowadzeniem powyższych uzupełnień, co jeszcze bardziej umiejscowi Pracę na gruncie polskich badań nad przekładem specjalistycznym-ustnym (symultanicznym). W tym miejscu konieczne należy podkreślić bardzo dobrą angielszczyznę samej Pracy, mimo zupełnie drobnych chochlików edytorskich (odmiennych dla angielszczyzny amerykańskiej i brytyjskiej). Pracę czyta się z przyjemnością i z tym większą przyjemnością chce się wracać do jej lektury.

Jak zaznaczyłem to na początku recenzji Praca ma charakter interdyscyplinarny, lecz jej ciężar gatunkowy omawiający zagadnienie przekładu specjalistycznego-ustnego (symultanicznego) ma wykazywalną proweniencję językoznawczą. Zasadne jest badanie esencji przekładu specjalistycznego-ustnego (symultanicznego) w ujęciu studiów korpusowych, a Praca ten warunek spełnia z nawiązką. W efekcie wnioski, choć spisane w formule mocno syntetycznej, punktowo wykazują obserwacje czynione przez Autorkę na stronach Pracy odnośnie badanej materii. Praca w tym zakresie spełnia oczekiwania Czytelnika, jako tekst naukowy, ale także, co w ujęciu dydaktycznym jest nawet ważniejsze, jako tekst popularyzatorski. Jako tłumacz i doradca językowy z wieloletnim stażem oczekuję pojawiania się w przestrzeni naukowej oraz na rynku wydawniczym monografii „punktującej” słabości warsztatu tłumacza, aby studenci kierunków i specjalizacji tłumaczeniowej oraz komunikacji publicznej „usłyszeli” kolejny, ważny i pożyteczny głos w dyskusji toczącej się na ten temat. Jednoznacznie oceniam, że obrane przez Doktorantkę cele do realizacji zostały spełnione.

3.0. PODSUMOWANIE

Reasumując, chciałbym zaznaczyć, że wytknięte powyżej niedociągnięcia nie mają podkreślanego już na początku recenzji pozytywnego obrazu całości Rozprawy, która wnosi ciekawy i potrzebny wkład do badań nad przekładem specjalistycznym-ustnym (symultanicznym). Uważam również, że po wprowadzeniu wskazanych powyżej uzupełnień zasługuje ona na opublikowanie, co w efekcie pozwoli na rozszerzenie kanonu pozycji akademickich o tak potrzebną publikację (mającą dużą wartość dydaktyczną), szczególnie zważywszy na jej interdyscyplinarny charakter.

4.0. WNIOSKI

W świetle powyższego stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska spełnia z naddatkiem wymóg wynikający z art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.) i wnoszę o dopuszczenie Pani mgr Sylwii Gierszał do dalszych etapów przewodu doktorskiego, a do Wysokiej Rady Wydziału Humanistycznego UŚ zgłaszam wniosek o wyróżnienie doktoratu.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "Sylwia Gierszał".